

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра
з теми: **«Формування іншомовної лексичної компетентності молодших
школярів засобами технологій «Mind map»**

Виконала: здобувачка 2 курсу,
PO1-M20 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Хоміцька Анна Миколаївна
Керівник: Олинець Т. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методик початкової освіти

Рецензент:
Горбатюк О. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КАРТ ПАМ'ЯТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	7
1.1. Ментальні карти – засіб візуалізації навчального матеріалу	7
1.2. Розвиток творчої активності учнів початкових класів: використання інтелект-карт	18
1.3. Підвищення ефективності навчання іноземної мови за допомогою карт пам'яті.....	30
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КАРТ ПАМ'ЯТІ	38
2.1. Методика застосування технології Mind map у навчанні іншомовної лексики молодших школярів	38
2.2. Перевірка ефективності формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів засобами технології mind map	48
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні освітні реалії вимагають орієнтації на ідеї контекстно-ментального навчання, основою якого є розуміння змісту, що забезпечується через його унаочнення, асоціативні, логічні контекстні співвідношення. Візуальні структуровані моделі дозволяють охопити всю структуру матеріалу (теми, розділу, поняття тощо) загалом і водночас виявити специфіку й особливості кожного її елемента зокрема. У навчальному процесі використовують такі види візуалізації як матриці, графи, специфікації навчальних елементів, конспект-схеми та ін. Однією із сучасних методик структурування інформації є ментальні карти, які застосовуються з метою генерації ідей, прийняття рішень, упорядкування інформації та її опрацювання.

Значний вклад у теоретичний та практичний розвиток проблеми, зокрема аналізу технології «Mind map» та можливості її застосування на уроках іноземної мови внесли у своїх роботах як зарубіжні, так і вітчизняні вчені (Бурдукова Г. Н., Войтенко І. Г., Гордєєва А. Й., Кайдаш М. В., Кулик С. Й., Максимова Л. Є., Перерва К. М., Черній М. В. та ін.).

Актуальність питання зумовила вибір теми дипломної роботи: **«Формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів засобами технологій «Mind map».**

Об'єктом дослідження є процес формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів у курсі іноземної мови (англійської) на початковому етапі.

Предметом дослідження є методичне забезпечення формування лексичної компетентності учнів 3 класу на уроках іноземної (англійської) мови засобами ментальних карт.

Мета дослідження полягає у створенні обґрунтованої методики використання ментальних карт для інтенсифікації оволодіння лексичним матеріалом на уроках англійської мови учнями 3 класу, та її експериментальній перевірці.

Гіпотеза дослідження: сформованість лексичних навичок учнів 3 класу класу на уроках іноземної (англійської) мови покращиться в результаті цілеспрямованої роботи за умов:

а) педагогічно організованого і відповідно мотивованого засвоєння та розуміння учнями використання ментальних карт в процесі вивчення лексичних тем;

б) цілеспрямованого застосування спеціально розробленої системи роботи з ментальними картами для розвитку лексичної компетенції.

Мета й гіпотеза потребували розв'язання таких **завдань дослідження:**

1. з'ясувати ступінь розробки досліджуваної проблеми в лінгво-методичній та психолого-педагогічній літературі;

2. проаналізувати стан формування лексичної компетентності учнів початкової школи в практиці шкільного навчання;

3. дослідити вплив ментальних карт на формування іншомовної лексичної компетентності учнів 3 класу;

4. розробити систему роботи з ментальними картами для формування та розвитку лексичної компетенції учнів 3-го класу.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ступенів №10 Хмельницької області. У ньому брали участь учні 3 клас (5 учнів, основна група) та 3 клас (8 учнів, контрольна група) класів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи дослідження: теоретичні (аналіз та узагальнення літературних джерел та вивчення спеціальної літератури); емпіричні (спостереження за навчально-виховним процесом, бесіди з учителями й учнями, анкетування учнів, вивчення результатів рівня сформованості іншомовної лексичної компетентності, педагогічне тестування, педагогічний експеримент); статистичні (метод математичної статистики).

Наукова новизна визначається теоретичною обґрунтованістю, дидактичною доцільністю та експериментальною доведеною можливістю

використання технологій «Mind map» у формуванні іншомовної лексичної компетентності молодших школярів. Зокрема, виявлено особливості навчання іншомовного спілкування на уроках іноземної (англійської) мови із застосуванням ментальних карт; уточнено та конкретизовано умови підвищення ефективності сприйняття лексики англійської мови за допомогою ментальних карт; визначено особливості роботи з ментальними картами на уроці англійської мови; розроблено методику розвитку лексичних навичок молодших школярів засобами технологій «Mind map» на уроках іноземної (англійської) мови.

Практичне значення полягає у виявленні ефективних методів і прийомів із використанням ментальних карт, який сприяє формуванню іншомовної лексичної компетентності молодших школярів, у розробці конкретних рекомендацій для вчителів початкових класів. Одержані результати можуть бути використані в практиці викладання іноземної (англійської) мови в школі, при створенні нових навчально-методичних комплексів з іноземної (англійської) мови для початкових класів.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на: Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (15-16 жовтня 2020 р., Кам'янець-Подільський) із доповіддю «Технологія «Mind map» як ефективний засіб формування лексичної комунікативної компетентності молодших школярів в умовах Нової української школи»; II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (29 вересня 2020 р., Кам'янець-Подільський) із доповіддю «Формування іншомовної лексичної компетентності дошкільників та молодших школярів засобами технології «Mind map»; Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Інновації в освіті: здобутки та перспективи» (27 листопада 2020 р., Умань) із доповіддю «Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі початкової школи»; Всеукраїнській студентській

науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційні освітні технології в Україні: теорія та практика» (26 лютого 2021 р., Умань) із доповіддю «Застосування методу «Mindmap» у навчанні тематичної лексики молодших школярів на уроках англійської мови»; IV Всеукраїнській науково-практичній конференції (заочна форма) «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання в умовах НУШ» (18-19 березня 2021 року, Кам'янець-Подільський) із доповіддю «Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних на уроках англійської мови в початковій школі»; звітна конференція студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (8 жовтня 2021 р., Кам'янець-Подільський) із доповіддю «Навчання молодших школярів іншомовної тематичної лексики засобами «Інтелект-карт»; науково-практичній конференції «Здобувач освіти в НУШ: домінанти розвитку та шляхи мобілізації ресурсів» (10 березня 2021 р., Хмельницький) із доповіддю «Особливості ситуативного використання ментальних карт на уроках англійської мови в початковій школі» та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти (2020-2021 н. р.) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 70 с.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено нове розв'язання актуальної проблеми формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів засобами технологій «Mind map», що виявляється в обґрунтуванні умов педагогічно організованого і відповідно мотивованого засвоєння та розуміння учнями поняття «інтелект-карта» та цілеспрямованого застосування спеціально розробленої системи роботи ментальними картами для розвитку лексичної компетенції.

Результати проведеного дослідження підтвердили ефективність вирішення поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків.

Доведено, що людина краще запам'ятовує інформацію, якщо вона представлена не тільки у структурованому вигляді, але й графічно зображена.

Подано поняття «ментальна карта» за визначенням англійського психолога Тоні Б'юзена як схема, яка візуалізує певну інформацію при її обробці людиною, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації.

Визначено, що карта пам'яті реалізується у вигляді діаграми, на якій зображені слова, ідеї, завдання або інші поняття, зв'язані гілками, що відходять від центрального поняття або ідеї. В основі цієї техніки – принцип «радіального мислення», що належить до асоціативних розумових процесів, відправною точкою або точкою дотику яких є центральний об'єкт. За допомогою складених за певними правилами карт можна створювати, візуалізувати, структурувати і класифікувати ідеї та наочно представляти досить складні концепції і великі обсяги інформації.

Ментальні карти можуть бути застосовані: безпосередньо на занятті (постановка проблемного питання, обговорення, пояснення нового матеріалу); при підготовці самостійного (домашнього) завдання (індивідуально або в групі); під час робіт, пов'язаних з організацією проектно-дослідної діяльності

учнів; як матеріали для підготовки до олімпіад, конкурсів тощо; в умовах дистанційного навчання.

Існують безліч комп'ютерних програм, що дозволяють створювати інтелект-карти, будувати різноманітні графіки, схеми і таблиці (Concept Draw, MINDMAP, Mind manager, Mand Mapper і т. д.).

Щоб уникнути помилок при створенні інтелект-карт, потрібно вивчити найпоширеніші помилки, що виникають при роботі: занадто складна і багаторівнева ментальна карта (найкраще користуватися своєрідними нотатками, а карти залишати максимально спрощеними і зрозумілими); однакові малюнки, кольори і шрифти для різних рівнів і гілок (кожен рівень і ключ повинен бути відповідно виділено, щоб візуально відрізнитися); відсутність малюнків і іконок; двозначність і безлад (всі елементи повинні бути логічно пов'язані між собою. Інакше це всього лише список).

Найбільш велику сферу застосування інтелект-карти знайшли в освіті, тому що їх використання сприяє засвоєнню значної кількості інформації шляхом активізації радіантного мислення, а також надають значну підтримку діяльності учня та інструмент для творчої активності.

Під час оцінювання карт доцільно враховувати як зміст карти так і творчий підхід у реалізації цього проекту.

Практика свідчить, що процес створення інтелект карт є посилюючим для учнів з будь-яким типом сприйняття (аудіальний, візуальний, кінестетичний).

Рекомендується застосовувати готові інтелект-карти на уроках під час:

- 1) пояснення нової теми, можна показати обсяг навчальної одиниці, поступове розкриття теми, важливість певних понять;
- 2) формулювання разом з учнями завдання на урок/уроки тощо;
- 3) систематизації інформації, пошуку та пояснення взаємозв'язків між вивченими навчальними одиницями;
- 4) організації опитування учнів з вивченої теми;
- 5) використання карти як плану своєї відповіді або як підготовку до самостійних/контрольних робіт.

Враховуючи психофізіологічні здібності школярів, а саме те, що у них переважає наочно-образний тип сприйняття інформації та мислення,

актуальним є використання «карт розуму» або «ментальних карт». При вивченні нового матеріалу теоретичного або практичного змісту схема відіграє роль опори знань. Наприкінці теми такі схеми застосовуються з метою узагальнення, рефлексії, наочності подачі основного матеріалу теми.

Використання різних творчих завдань на уроках АМ сприяє розвитку творчих здібностей учнів, підвищує інтерес до навчання. Одним із таких засобів є застосування карт розуму на уроках АМ під час: 1) роботи з фонетичним матеріалом; 2) роботи з лексичним матеріалом; 3) роботи з граматичним матеріалом; 4) роботи з текстовим матеріалом; 5) навчання усного монологічного висловлювання; 6) представлення результатів проектної діяльності.

Метою застосування технології «Mind map» на уроках АМ є зацікавлення дітей під час вивчення нового матеріалу, полегшення процесу запам'ятовування та сприймання нової інформації. На етапі закріплення карти розуму дають змогу охопити весь вивчений матеріал, виділити головне та в доступній формі представити учням.

Важливо дотримуватися визначених у методиці вимог до створення карти розуму, а саме: 1) для створення карти використовується звичайний аркуш паперу; 2) організація простору повинна бути чіткою, але довільною, щоб не залишалося порожнього місця, а лінії, гілки, промені не розміщувалися дуже щільно, не змішувалися з сусідніми; 3) необхідне застосування малюнків або символів, які використовуються на позначення асоціацій, що виникають у зв'язку із ключовим поняттям; 4) запис друкованими літерами відбуваються ясно й чітко при застосуванні слів, виразів для втілення ідей, асоціацій; 5) зображення в кінці кожної лінії, гілки, променя тільки одного нового ключового слова, малюнка; 6) використання різних кольорів (олівців, маркерів) для основних відгалужень, що допомагає цілісному і структурованому сприйняттю карти.

Алгоритм роботи з лексичними одиницями за допомогою mindmapping виглядає так: 1) робота починається з того, що головна ідея розміщується в

центрі. Вся інформація, що додається повинна бути пов'язана з головною ідеєю, це допоможе зосередитись на розкритті значення поняття; 2) на цьому етапі додаються асоціації, які виникають, коли ми думаємо про головну ідею; 4) на цьому етапі кожна додаткова гілка заповнюється новими асоціаціями.

Під час підготовки карти розуму учні поглиблюють та закріплюють такі навички, як: систематизація знань (повторення вже вивчених раніше слів); визначення головного слова в реченні (абзаці) – тренування загального розуміння тексту; розвиток творчих навичок; обговорення навчального завдання в групі; робота в команді; аналіз пройденого матеріалу.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ступенів №10 Хмельницької області. У ньому брали участь учні 3 клас (5 учнів, основна група) та 3 клас (8 учнів, контрольна група) класів. Дослідження проводилося поетапно.

На I етапі вивчено стан проблеми використання інтелект-карт у педагогічній теорії і практиці. Визначено суть поняття «mind map», його функції у навчальному процесі, дидактична цінність, розглянуто етапи уроку із використанням інтелект-карти та методику роботи з нею; створено систему ментальних карт, яка покликана удосконалити процес формування лексичних навичок та мотивувати молодших школярів до вивчення іноземної мови; апробовано окремі її елементи, внесено корективи.

На II етапі проведено формувальний експеримент відповідно до розроблених технологій удосконалення лексичних навичок учнів 3 класу. Формувальний експеримент передбачав проведення уроків у контрольному класі за традиційною методикою, а в експериментальному – за експериментальною, зрізових робіт в обох класах. Перевірено ефективність методики формування лексичних навичок; визначено ефективність розробленої системи роботи з формування лексичних навичок учнів 3 класу на уроках іноземної (англійської) мови.

У процесі проведення експерименту стало очевидним, що уроки іноземної (англійської) мови у 3-му класі доцільно проводити із застосуванням

видів роботи із картами пам'яті, спрямованих на формування лексичних навичок, що відіграє значну роль для розвитку комунікативних вмінь загалом. В учнів, поряд із змінами, які відбулися у їхніх знаннях з лексичних тем, спостерігалось підвищення інтересу до навчання. Розвиток творчої уяви та фантазії, мислення, спостережливості.

Отже, реалізована методика формування лексичних навичок учнів 3-го класу на уроках іноземної (англійської) мови засобами технології mind map, передбачала системний розвивальний вплив на різні складові цього багатогранного процесу. Аналіз даних, отриманих у результаті дослідження, свідчить про ефективність використання карт пам'яті для підвищення рівня сформованості лексичних навичок молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О. В. Досвід використання методу інтелект-карт в економічному навчанні // Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів: зб. наук.-метод. конф. 2-4 лютого 2005 р. Т. 1. К. : КНЕУ, 2005. С. 3-7.
2. Александров Ю. В. Загальні психологічні особливості молодших школярів: навч. посібн. Х : ФОП Панов А. М., 2015. 336 с.
3. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади // Початкова школа. 2010. №8. С. 46-50.
4. Безкоровайна Ю. Унаочнення як засіб формування іншомовної лексичної компетенції учнів // Студентський науковий альманах факультету іноземних мов. 2009. Вип 1(6). С. 230-234.
5. Безуглий Д. Прийоми візуального подання навчальної інформації // Фізико-математична освіта. Науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. № 2(3). С. 7-15.
6. Бершадская Е. А. Применение метода интеллект-карт для формирования познавательной деятельности учащихся. Пед. технологии: проф. журн. для технологгов образования, 2009. № 3. С. 19.
7. Бех І. Д. Виховання особистості / Іван Дмитрович Бех. К. : Либідь, 2008. 838 с.
8. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні // 2016. № 2. С. 3-8.
9. Бігич О. Б. Планування уроку англійської мови в початковій школі. К. : Освіта, 2016. 208 с.
10. Бьюзен Т. Думайте ефективно / пер. з англ. Т.І. Попова. 2-е вид. Мінськ : «Попурі», 2009. 96 с.
11. Бьюзен Т. Супермышление. Минск : Попурри, 2003. 304 с.
12. Бьюзен Т. Научите себя думать. Минск : Попурри, 2004. 192 с.
13. Вакалюк Т.А. Можливості використання хмарних технологій в освіті // Актуальні питання сучасної педагогіки. Матеріали міжнародної науково-

- практичної конференції (м. Острог, 1-2 листопада 2013 року). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 97-99.
14. Власюк І. В. Застосування інтелект-карт як компетентнісного підходу вивчення іноземних мов у школі // Молодий вчений. 2018. № 6 (1). С. 96-102. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_6\(1\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_6(1)_24).
 15. Гавриш І. В. «Чотири кити» дидактичної моделі навчання учнів початкової школи всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України» // Рідна школа, 2013. С. 42-46.
 16. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 2007. 375 с.
 17. Глазкова І. Я. Шляхи розширення активного словникового запасу учнів. Режим доступу: http://library.svpurst.crimea.ua/dudchenko/165/fulltext/knp110t1/knp110t1_114-116.pdf
 18. Державний стандарт початкової загальної освіти. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
 19. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
 20. Дроздовська І. В. Наочність // Англійська мова в початковій школі. Харків. 2008. №9. С. 35.
 21. Замятин Д. Н. Что можно прочесть по ментальным картам? // Первое сентября. 2009. № 33. С. 14.
 22. Інтелект-карти – реальний крок у сучасній освіті. Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-64C00512193D9>
 23. Казагачев В. Н., Горбань Л. Г., Толочко Я. И. Ментальные карты как средство повышения творческого мышления. URL <https://moluch.ru/archive/87/16893/> (дата обращения: 20.05.2021).
 24. Калініна Л. М., Носкова М. В. Google-сервіси для вчителя. Перші кроки новачка : навч. посібн. Львів, ЗУКІЦ, 2013. 182 с.
 25. Карп'юк О. Д. Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови у початковій школі за серією навчально-методичних

- комплектів для 1-4 класів шкіл з поглибленим вивченням англійської мови: метод, посібник для вчителів. Тернопіль : Лібра Terra, 2006. 126 с.
26. Карти знань як засіб збільшення ефективності засвоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-серверів. Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64 (дата звернення: 05.04.2021).
27. Карти знань. Режим доступу: <http://www.eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php/>
28. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу // Нова пед. думка. 2012. № 4. С. 153-156.
29. Кобилянська С. О. Сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2016. № 12 (1). С. 64-67.
30. Колесник І. Ментальне картографування та професія історика: між раціональним й уявленим // Український історичний журнал. 2012. № 5. С. 135-156.
31. Коломінова О. О. Формування англомовної лексичної компетенції // Іноземні мови. 2005. №2. С. 48-51.
32. Колтунович Т. А., Поліщук О. М. Використання ментальних карт як засобу візуалізації у процесі викладання соціальної психології. Молодий вчений. 2019. № 7.1 (71.1). С. 19-26.
33. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
34. Копняк Н. Б. Створення візуалізації та інфографіки для інтерактивної дошки з навчальною метою. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
35. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток. К. : Нова школа, 2009. 315 с.
36. Кравчук Л. Побачити кожний успіх: особливості навчання лексики на початковому етапі // Іноземні мови в навчальних закладах. 2009. №2. С. 43-48.
37. Кулагіна І. Ю. Вікова психологія (Розвиток дитини від народження до 17 років): навч. посібн. 4-е вид. М. : Изд-во Ун-та Російської академії освіти, 2006. 120 с.

38. Лавренова М. В. Використання ментальних карт на уроках упочатковій школі // Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції», 26-27 жовтня 2017 року / гол. ред. Т.Д. Щербан. Мукачево : МДУ, 2017. С. 232-234.
39. Луньова Н. Ментальні карти COGGLE як сучасний інструмент для творчої діяльності вчителя та учня. Режим доступу: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura12/2016/10/16/mentalni-karty-coggle/>
40. Луцанич У. В., Лавренова М. В. Використання ментальних карт на уроках у початковій школі // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2017 р., Мукачево / Ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. С. 232-234.
41. Маркова А. П. Мотивації до навчання. К. : Освіта, 2009. 89 с.
42. Методика навчання іноземних мов у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Котенко, А. В. Соломаха [та ін.]. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 356 с.
43. Нежведилова Л. А. Лексико-тематична карта як засіб розвитку навичок і вмінь володіння лексичним матеріалом. Філологічні науки. Питання теорії і практики. Тамбов : Грамота, 2011. № 2. С. 123-127.
44. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. К. : Видавничий центр «Просвіта», 2000. 368 с.
45. Нова українська школа: poradnik для вчителя // Під заг. ред. Бібік Н.М. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
46. Оксентюк Н. В. Можливості застосування ментальних карт у навчальному процесі. Технології навчання : науково-методичний збірник. Вип. 15. Рівне : НУВГП, 2015. С. 194-208.
47. Осадчий В. В. Засоби інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми

- фізичного виховання і спорту / ред. С.С. Єрмаков; Харківське обл. відділення НОК України; ХДАДМ. Харків, 2009. С. 72-77.
48. Остроумова А. Ю. Використання відеоматеріалів з допомогою мультимедійних засобів у навчанні студентів ПІЯ в технічному вузі. Філологічні науки. Питання теорії і практики, 2013. № 7. Ч. 1. С. 153-156.
49. Паламарчук В. Від творчої особистості – до нових технологій навчання. К., 2001. №8. С. 2-3.
50. Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / [ред. кол.: А. А. Сбруєва, М. О. Лазарєв, О. В. Михайліченко та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. № 4 (30). 420 с.
51. Погребенник І. Ментальні карти при викладанні української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти // Українська професійна освіта, 2017. № 4. С. 23.
52. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. К. : АСХ, 2004. 192 с.
53. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [б-ка з освітньої політики]; під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2004. С. 16-25.
54. Приходько Н. Г. Технологія mind mapping у викладанні іноземних мов // зб. наук.-метод. конф. 2014. С. 37-39.
55. Радченко І. М. Технології concept mapping та mind mapping у контексті інформаційно-дидактичного середовища // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини / ред. кол. : Н. С. Побірченко [та ін.]. Умань : ПП Жовтий, 2020. Вип. 1. С. 90-98.
56. Редько В. Молодші школярі... Які вони? Залежність ефективності навчання іноземних мов учнів початкової школи від їхніх вікових особливостей // Іноземні мови у навчальних закладах. К., 2003. №1. С. 22.

57. Романовський О. Г., Гриньова В. М., Резван О. О. Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. Інформаційні технології і засоби навчання, 2018. Т. 64, № 2. С. 185-195.
58. Руднік Ю. В. Інноваційні технології навчання іноземних мов // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. IV щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. 27 березня 2014 р. / М-во освіти і науки України; за заг. ред. Огнев'юка В.О. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. 280 с.
59. Руж Т. Mind Mapping, или как заставить свой мозг работать лучше. Режим доступа: <https://habrahabr.ru/company/devexpress/blog/291028/>
60. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті; світовий досвід та українські перспективи; під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2005. 134 с.
61. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. Х. : Вид. група «Основа», 2016. С. 144.
62. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. К. : Міленіум, 2006. 344 с.
63. Сілкова О. В. Педагогічна технологія візуалізації навчальної інформації // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 62. 2018. С. 180-183.
64. Сокол І. М. Сайти, блоги, фотосервіси, карти знань. К. : Шк. світ, 2011. 128 с.
65. Софт для построения Ментальных карт // Ментальные карты. Режим доступа: <http://www.stimul.biz/ru/lib/soft>
66. Терещенко Н. В. Интеллект-карты – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти // Функціональна економіка. Вчені записки. № 14. 2012. С. 139-145.
67. Ткачук Г. Ментальні карти як засіб засвоєння технічних знань у процесі практично-технічної підготовки майбутніх учителів інформатики. Проблеми підготовки сучасного вчителя. №17, 2018. С. 105-112.

68. Формування англомовної лексичної компетентності молодших школярів з використанням карт пам'яті.
URL: <http://www.inozemnimovu.org/Ukrain/journal/213/Hordyeyeva,%20Kulyk.pdf>